

REIZEN EN ONDERZOEKINGEN

IN

S U M A T R A,

GEDAAN

OP LAST DER NEDERLANDSCHE INDISCHE REGERING, TUSSCHEN
DE JAREN 1833 EN 1838,

DOOR

D^r. S. MÜLLER EN D^r. L. HÖRNER,

LEDEN DER NATUURKUNDIGE COMMISSIE IN NEDERLANDSCH INDIË.

BEWERKT DOOR

D^r. S. MÜLLER.

UITGEGEVEN VAN WEGE HET KONINKLIJK INSTITUUT VOOR DE TAAL- LAND- EN VOLKENKUNDE
VAN NEDERLANDSCH INDIË.

'S GRAVENHAGE,

K. FUHRI.

1855.

De weg naar Padang derwaarts loopt nu eens dicht langs den rechter oever van de Ajer Padang, dan weder eenigzins er van verwijderd, door onderscheidene volkrijke dorpen en gehuchten en over vruchtbare, met sawah's en tuinen bedekte, vlakten. Aan de over- of zuidzijde vergezelt de zoo even genoemde rivier, bijkans in dezelfde O. en W. rigting, de naar de zee kust afdalende schakel van lage voorbergen. Het bed der Ajer Padang, is in den beginne vrij breed, maar zeer ondiep en met gerolde stopen meest als bezaaid. Hooger op verdeelt zich deze rivier in verscheidene takken, van welke de Batang Gajo, Batang Basi en Batang Ite de voor naamste zijn ¹. In al deze bergstroomen stort zich een kristalhelder water bruisend over vaste rotsen en keijen, van schier geene andere, dan vulkanische gesteenten, dalwaarts. De verscheidenheden van trachiet zijn daar, even als op Java, ontelbaar. Een nauwkeurig vergelijkend onderzoek van de geheele reeks zoude ongetwijfeld tot menige belangrijke opmerking leiden. Men zoude dan waarschijnlijk de overtuiging erlangen, dat van de meeste, zoo niet van alle soorten van vulkanische gesteenten, overgangen bestaan. In de bergstreek beoosten Limomanis zijn door ons de navolgende, bijzonder in het oog vallende, verscheidenheden van trachiet waargenomen:

1. Eene zwarte, zeer fijnkorrelige, bijna dichte soort, van eenigzins schieferige hoedanigheid, veel overeenkomst hebbende met sommige rotsen van het Padangsche kustgebergte, die wij oordeelden het best met den naam van donkere groensteenen te kunnen bestempelen. Het glazige feldspath laat er zich duidelijk in erkennen.

---

¹ *Batang* en *Soengi* zijn bij de Maleijers op Sumatra de gebruikelijke woorden voor rivier, doch het laatste is minder algemeen in zwang, dan *batang*, dat eigenlijk een stek of stam van eenen boom beteekent en dus overdragtelijk op het stroomend water wordt toegepast, om welke reden ook de inlanders, wanneer zij, bij het noemen eener rivier, geen bepaalden eigennaam daarbij opgeven, gewoonlijk de uitdrukking van *Batang Ajer*, lett. waterstam voor rivier bezigen. In verbinding echter met een' eigennaam, achten zij de nadere bepaling van het woordje *ajer*, water, overbodig, of zij verbinden somtijds, welluidendheidshalve, het laatstgemelde alleen met zoodanigen eigennaam, zoo als b. v. *Ajer Padang*, d. i. het water van Padang, waarmede de rivier daar meestal wordt aangeduid.

2. Eene zwarte, grofkorrelige verscheidenheid, vol glazige feldspath-kristallen en, even als de eerstgemelde, veel magneetijzer bevattende.

3. Gelijkende op de voorgaande, doch een weinig fijner van aanzien en met duidelijk zichtbare grijze korrels van magneetijzer.

4. Eene aschgrauwe verscheidenheid, met tamelijk groote feldspath-kristallen.

5. Eene andere grijze verscheidenheid.

6. Een brokstuk, welligt uitgeworpen door den vulkaan Soeloeasie of Talang in de Tigablaa-Kota, grof korrelig, bruinachtig graauw van kleur, en, even als een ander van binnen zwartachtig stuk, aan de buitenzijde eenigermate ontbonden.

Behalve deze trachiet-verscheidenheden, zijn door ons, aan de voormelde westelijke helling van de McIntang-keten, nog eenige andere rotssoorten waargenomen, namelijk: keijen van dioriet-porphier, alsmede van een rood ijzerhoudend thonsteen, waar somtijds stukken van rood veldsteen-porphier zijn ingesloten. Voorts een lava-achtig gesteente, groen, dof, eenigzins schieferig, met eene menigte licht aspergie-groene kristallen. Dit laatste stuk, benevens een ander van witachtig graauwe kleur, aardachtige breuk, het meest op wacke gelijkende, en eindelijk eene witte, verwrijfbare, bijkans tufachtige massa, met enkele mica-blaadjes, zijn ons door inboorlingen uit de hoogere gedeelten der keten medegebracht, bij gelegenheid, dat zij daar strikken gingen stellen voor de wilde geit (*Kambing oetan*, *Antilope sumatrensis*), welk dier bij voorkeur zeer steile en rotsige plaatsen, diep in de bergbosschen, bewoont. — Op eenen jachttocht, dien wij van Padang-beai, aan het boveinde der suikerplantaadje, omtrent een uur ver, in eene O. N. O. rigting, door het hooge woud, dat hier overal het gebergte bedekt, opwaarts deden, kwamen wij over eenen rug, waar, op verscheidene plaatsen, gaten in den bodem waren gegraven, met oogmerk om er naar goud te zoeken. Volgens hetgeen men ons dienaangaande verhaalde, hadden de inlanders daar al meermaal kleine loovertjes van dit metaal gevonden. Aan de zuid- en oostelijke helling van den rug bestond de grond uit eene roodachtige klei-aarde, sterk met kleine kwartskeijen door-

mengd; aan de noordzijde daarentegen vonden wij weder rotsen van trachiet, gelijk in alle dalen, door welke een riviertje stroomt. De geologische gesteldheid van dat gedeelte der groote bergketen schijnt dus, volgens het aangevoerde, zeer ingewikkeld te zijn. De echte vulkanische gesteenten hebben echter klaarblijkelijk de bovenhand.

De vegetatie is er zeer weelderig en rijk aan verschillende vormen. Menigvuldig vooral zijn de eiken, van welke door D^r. KORTHALS, alleen in de omstreken van Padang-besi, acht nieuwe soorten zijn ontdekt geworden, waaronder eene, de *Quercus Reinwardtii*¹, tot de hoogste boomen der bergbosschen behoort, bereikende hij dikwerf 100 voet en meer hoogte. Tusschen deze woudreuzen groeijen velerlei soorten van de geslachten *Anthocephalus*, *Vatica*, *Closaschima*, *Cratoxylon*, *Uncaria*, *Saurauja*, *Ficus*, *Bauhinia*, *Marumia*, *Dissochaeta* enz. Eene nieuwe *Bauhinia*, door D^r. KORTHALS *Bauhinia Kockiana* genoemd; kenmerkte zich door hare lange, zamengedrukte ranken, hare blinkende bladen en geelroode bloemen, die niet zelden in de kroonen der hoogste stammen zich vertoonden. De vijgen waren er ondertusschen veel minder talrijk dan zulks gewoonlijk op Java, in de lagere gedeelten der bergen, het geval is.

Uit de klasse der vogels vermelden wij hier slechts de volgende, zeldzamere soorten: *Buceros galeatus* en *galeritus*, *Calyptomena viridis*, *Irena puella*, *Eurylaimus corydon*, *Horsfieldii* en *cucullatus*, *Dacelo concretus*, *Trogon fasciatus*, *Bucco Henrici*, *Eupetes macrourus*, *Argus giganteus*, *Cryptonyx coronatus*, *Perdix ocellata*, *Rhizothera longirostra*. Van den laatstgenoemden bosch-patrijs hebben wij slechts een enkel individu mogen erlangen. *Gallus Bankiva* was schier even menigvuldig als *Cryptonyx coronatus*, maar bewoonde meest het lage hout, langs den voet van het gebergte. Wilde duiven waren in het ooglopend schaars; een natuurlijk gevolg van de weinige vijgen. Behalve *Columba tigrina*, deze gemeene tuin- en veldduif, en *Col. vernans*, die voornamelijk langs de kanten van het bosch het matig hooge geboomte en de struiken bevolkte, hebben wij alleen *Col. ruficeps* en *lacernulata* een paar malen in de bosschen daar

¹ *Verhandelingen over de Natuurk. Geschiedenis der Nederl. Overz. Bezittingen; Botanica*, pag. 211.

waargenomen. — Rhinocerosen (*Rhinoceros sumatrensis*), tapiieren (*Tapirus sondaicus*) en wilde zwijnen (*Sus vittatus*) zwierven in menigte door het woud, van den voet tot op de kruin van het gebergte, omtrent 3000 voet boven de zee, waar het houtgewas laag, meer of minder kreupelachtig en sterk met mossen is bewassen. Op die hoogte groeijen vele varen, tus- schen welke hier en daar kleine poelen zijn gelegen, waarbij men de spo- ren van neushorens en tapiieren opmerkt. Beide deze diersoorten worden door de inboorlingen levend in kuilen gevangen, die aan afgelegene oor- den, midden in de door haar gebaande en op hare nachtwandelingen steeds gevolgd wordende paden gegraven en vervolgens met dunne takken en dorre bladen overdekt worden. Wij hebben daar, door middel van deze valgroeven, drie neushorens en zeven tapiieren gekregen; de eersten betaal- den wij met f 60, en de laatstgenoemden, aanvankelijk met f 48, doch la- ter slechts met f 36 het stuk. Ook herten (*Cervus equinus*) storten som- tijds in voormelde kuilen. De zwijnen nestelden zich vaak in de suikerriet- plantaadjen en rigtten veel schade aan. *Hylobates syndactylus* en *agilis*, *Sem- nopithecus melalophus* en *Sciurus hypoleucus* zag men voor het overige dik- werf in de hooge boomkruinen. Ook *Arctictis pennicilatus* en *Ursus ma- layanus* vertoonen zich somwijlen aldaar, ofschoon men hen zelden over dag gewaar wordt.

Tusschen het rivierdal der Ajer Padang en dat van de schier evenwijdig met haar, ongeveer drie uren meer noordelijk, naar zee stroomende Batang Oedjong-Karang, is het land grootendeels effen. De monding der Batang Oedjong-Karang zal een paar honderd voet breed zijn, en niet ver ten noorden van haar strekt zich de zandige hoek Oedjong-Karang uit, door welken het strandgezig van Padang noordwaarts begrensd wordt.

Wanneer men van de plaats, waar de groote weg over de zoo evenge- noemde rivier leidt, omtrent een half uur ver, in Z. O. rigting, landwaarts gaat, komt men aan een kleinen heuvel, Boekit Nengalo genaamd, die geheel afzonderlijk, midden uit het vlakke land, oprijst. Hij heeft eene halvemaanvormige gedaante en ligt, naar gis, één uur gaans van de hoofd- keten Melintang, en welligt even ver van het Padangsche kustgebergte. De Batang Oedjong-Karang vloeit op een' afstand van ongeveer 1000 schreden ten Noorden van hem. Deze heuvel bezit verscheidene kleine toppen. De

noordelijkste heeft eene N. W. en Z. O. strekking; op dezen volgt eene zadelvormige verdieping, waarna dan drie andere toppen, in eene Z. W. richting, verschijnen, en onder welke de hoogste omtrent 800 voet zal bereiken, zullende de overige slechts tusschen de 100 en 150 voet hoogte hebben. Zuidwaarts vereenigen zich, met den westelijken top, nog eenige lage heuveltjes. De hellingen van den Boekit Nengalo zijn, aan de buiten-zoo wel als aan de binnenzijde, vrij steil; aan de binneste echter het sterkst, hetgeen tot de gedachte zou kunnen leiden, alsof hier een overgebleven stuk krater te zien was. Doch er zijn nergens loodrechte rotsmuren te ontdekken, en buitendien pleit ook de geaardheid van het gesteente, dat op de hoogte aanwezig is, tegen zoodanige onderstelling. De Nengalo-heuvel schijnt veeleer een afgezonderde zijtak van de hoofdketen te zijn, even als het Padangsche kustgebergte. Tusschen dit laatste en den Boekit Nengalo, daalt voor het overige van het hoofdgebergte nog een andere tak af, langs welks voet zich de Batang Oedjong-Karang heen kronkelt; eene denkbeeldige, Z. W. verlenging van dezen tak zoude juist tusschen de twee eerst-gemelde kusthoogten invallen.

Op den noordelijksten top van den Boekit Nengalo, alwaar verwilderde buffels eene menigte paden door het bosch hebben gebaad, vonden wij een zwartachtig, eenigzins korrelig gesteente van oneffene breuk en met vele witte vlekjes en licht blaauwe stippen, die wij voor blaauw spinel hielden. De witte vlekjes schenen veeleer albiet, dan feldspath te zijn. De grondmassa van het gesteente was eigenlijk bruinachtig graauw, maar zij bevatten tallooze zwarte vlekken, die als vreemde, ingebakkeene en met de massa versmoltene brokstukken zich voordeden. Naar het geheele aanzien meenden wij dit gesteente tot het melaphier te moeten rekenen. Op de zadelvormige verdieping, waar een aantal inlandsche grafsteden gevonden worden, steken rotsblokken uit den grond, van een groenachtig graauw gesteente, dat hier en daar onmerkbare overgangen tot het voorafgaande vertoont. In het algemeen heeft het veel overeenkomst met dat van den digten rotsgang aan de westzijde van den Apenberg, en behoort alzoo mede tot de groensteenachtige melaphieren. Eenigzins afwijkend zijn de rotsen, welke men langs de helling en op de kruin des hoogsten tops van den Boekit Nengalo waarneemt. Zij bestaan uit eene lichtgraauwe, bijna geheel

kwartsige massa, met zwartachtige, welligt sugietische, vlekken, en enkele ijzerkies-stippen. Volgens de grondmassa heeft dit gesteente overeenkomst met sommige feldsteen- of hoornsteen-porphieren, doch de kenmerkende kwarts-kristallen ontbreken er ten eenemale, en zoo zullen wij het dan voorloopig inagelijks tot de groeesteenachtige melaphieren tellen, aangezien er omtrent deszelfs gemeenschappelijk voorkomen met de boven beschreven gesteenten geene andere opheldering kan verkregen worden. — Op dezelfde bergkruin ligt een zoogenaamd heilig graf (*Kramat*), dat van een' ruwen muur is omgeven.

Thans nog een paar zoölogische opmerkingen. Aan eener kokospalm, op den weg naar den Boekit Nengalo, zagen wij een twintigtal fleschvormige nesten van den gewonen weervogel (*Ploceus philippensis*) hangen. Sommige waren van onderen open, en over die, meestal ovale, opening lag eene soort van brug, welke den vogel, bij winderig of regenachtig weder, tot zit- en slaappleaats dient. Het geheel is van grashalmen gevlochten. — In de lage gedeelten der bosschen merkten wij op *Glaucoptes leucoptera*, *Eurylaimus nasutus*, *Timalia trichoros* en andere, door ons tot hertoe nog niet in de natuur waargenomen, vogels; terwijl in de nabijheid der tuinen en woningen zich meer bekende vormen lieten zien, gelijk een graauwe *Anthus*, eene gele *Motacilla*, *Turdus mindanensis*, *Nectarinia lepida*, *Merops badius*, enz. — Uit de klasse der zoogdieren kregen wij alleen, doch vrij menigvuldig, *Semnopithecus cristatus* te zien; en uit die der Reptilien schoten wij, dicht bij den oever der Batang Oedjong-Karang, een' ruim 7 voet langen *Monitor bivittatus*.

Er bestaan van Padang wegen in schier alle rigtingen, doch de meesten zijn slecht gebaad en alleen voor voetgangers geschikt. De eenige gunstige uitzondering ten deze maakte, tijdens onze aanwezigheid, de groote weg, die van Padang noordwaarts liep door het vlakke land, over Doekoe, Loeboe-alang enz., naar het fort Kajoe-tanam, gelegen aan het beneden einde van de zoogenaamde Kloof of het groote dwarsdal, hetwelk de keten Goenong Melintang van de oude vulkanen Tendike en Singalang afscheidt. Over de talrijke rivieren langs dien hoofdweg lagen echter slechts ten deele bamboezen bruggen, terwijl men de daarvan niet voorziene door middel van bamboezen vlotten over trok. Een andere, minder in gebruik

zijnde weg liep langs het zeestrand tot Priaman; hier moest men onder-
tusschen de meeste rivieren, dicht bij haren mond, te paard doorrijden.
Oostwaarts en oost-noordoostwaarts, over den Goenoeng Melintang naar de
Tigablas Kota, bestonden er toen drie paden, waarvan het eene regt oos-
telijk over het gehucht Loeboe-kilangan en door de boschstreek Djawi-djawi
voerde, het tweede over Limo-manis en door de woudstreek Katapan-koeda
leidde, en het derde en noordelijkste, over Kota-toea en het verlaten ge-
hucht Loeboe-prahoe, over het gebergte ging. Allen waren, volgens het ge-
tuigenis der inboorlingen, zeer moeilijk. Hetzelfde was het geval met de
onderscheidene paden, die zuidwaarts, over de kustbergen, naar sommige
baaijen en tot Indrapoera loopen. Onder dezen werd nog voor het beste
gehouden, datgene, hetwelk den zeeoever volgt, van de Brandewijn-baai af.